

HALACHIC AND HASHKAFIC ISSUES IN CONTEMPORARY SOCIETY

SERIES 2: 6 - WOMEN AND TALMUD TORAH

PART 2 - HALACHIC APPLICATIONS

OU ISRAEL CENTER - WINTER 2021/22

- In Part 1 we saw many of the key foundations of this issue, including:
  - the centrality of Torah learning to the existence and continuation of the world.
  - the different mitzvot of learning and teaching Torah: (i) Ahavat Hashem; (ii) Yirat Shamayim; (iii) Veshinantam; (iv) Vehodatam; (v) Velimadtem.
- We discussed women's connection to all of these mitzvot and saw that their obligation in (i), (ii) and (iv) is identical to that of men. In the mitzva of Veshinantam, we saw Rav Hirsch who understands that women are also fully obligation in this aspect of Talmud Torah.
- For the mitzva of Velimadtem, which relates to the deeper, more scientific, analysis of Torah Sheb'al Pe, we saw that Chazal rule that women are exempt from this mitzva. This is agreed upon by all later commentators. We also saw that women are permitted to engage in this type of learning if they wish, but receive less reward for it since they are not obligated.
- At the end of Part 1 we saw the ruling of R. Eliezer that one should NOT teach one's daughter Torah since that will ultimately become an exercise in futility - tiftut. Even worse, a little knowledge in highly complex issues can be dangerous and may lead women to negative halachic decisions.
- In this part we will be'H see how the later commentators and poskim built on these foundations and relate to the question of women learning Torah, particularly Torah Sheb'al Peh - Gemara etc.

A] RECAP: THE SOTA AND THE MERIT OF TALMUD TORAH

1. אינה מספקת לשתות עד שפניה מוריקות ועיניה בולטות והיא מתמלאת גידין, והם אומרים הוציאוה הוציאוה שלא תטמא העזרה. אם יש לה זכות היתה תולה לה. יש זכות תולה שנה אחת יש זכות תולה שתי שנים יש זכות תולה שלש שנים. מכאן אומר בן עזאי חייב אדם ללמד את בתו תורה, שאם תשתה תדע שהזכות תולה לה. רבי אליעזר אומר כל המלמד בתו תורה (כאילו) לומדה תפלות. רבי יהושע אומר רוצה אשה בקב ותפלות מתשעה קבין ופרישות. הוא היה אומר חסיד שוטה ורשע ערום ואשה פרושה ומכות פרושין הרי אלו מכלי עולם:

משנה מסכת סוטה פרק ג משנה ד

The Mishna in Sota graphically depicts the expected consequences if a guilty woman drinks from the Sota. However, women who had a specific merit would not react immediately to the waters. Rather their merit prolonged their death, sometimes for years. Based on this, Ben Azai requires a person to teach their daughter Torah so that, if she ever committed adultery and was required to drink as a Sota, she would realize why the water did not have immediate effect. R. Eliezer disagrees and states that teaching one's daughter¹ Torah is equivalent to teaching her 'tiftut' (see definitions below). R. Yehoshua appears to agree with R. Eliezer and argues that women are strongly connected to and in need of tiftut. He also adds that certain kinds of behavior 'destroy the world' - including a 'rasha arum' - a cunning wicked person. As we shall see below, this addition is important!

2. **יש זכות תולה ג' שנים כו'.** זכות דמאי? אילימא זכות דתורה, הא אינה מצווה ועושה היא! אלא זכות דמצוה. זכות דמצוה מי מגנא כולי האי!! והתניא, את זו דרש רבי מנחם בר יוסי: (משלי ו-כג) כִּי יֵךְ מִצְוָה וְתִנְרָה אֶלֶךְ. תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור. את המצוה בנר - לומר לך: מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה, אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה. ואת התורה באור - לומר לך: מה אור מגין לעולם, אף תורה מגינה לעולם... רבינא אמר: לעולם זכות תורה. ודקאמרת אינה מצווה ועושה! נהי דפקודי לא מפקדא, באגרא דמקרין ומתניין בנייהו ונטרן להו לגברייהו עד דאתו מבי מדרשא, מי לא פלגאן בהדייהו!!

סוטה כא.

The Gemara discusses what could be the special merit that protects women from the effect of the Sota waters. Initially, it rejects the possibility that this merit could be Torah learning (velimadtem) since women are not obligated in this mitzva and their reward is lower. However, Ravina rules that women ARE able to share in the great merit of the obligatory mitzva of Torah learning through the mesirut nefesh of sending their husbands and sons to learn Torah.

1. Most commentators understand this to apply more broadly to teaching woman Torah and not to be restricted to fathers and daughters - see for instance Sefer Chasidim below.

• Ravina underlines how women can share in the merit of the obligation of *velimadtem*. He is not discussing the independent merit that a woman receives for volunteering to take part in this mitzva, nor the reward for any of the other mitzvot of Torah learning in which women are obligated - as outlined above.

• What is the definition of 'tiflut'?

3. למדה תפלות - ... וכו' השוא ודברי הכזב.

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת סוטה פרק ג משנה ג

The Rambam defines this as worthless and nonsense.

4. כאילו - שמתוכה היא מצינה ערמומית ועושה דבריה צהלונ.

רש"י סוטה כא:

Rashi explains that, from the limited Torah learning given to them, women will gain cunning and sin secretly.

5. והיא סבורה שהשיגה ומקשקשת כפעמון להראות את חכמתה לכל.

בית הבחירה סוטה כ.

The Meiri learns that she will assume she has more learning than she really does, and will try to show this to others - by implication misleading them.

6. היכי דמי רשע ערום? ... עולא אמר: זה שקרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמים. קרא ושנה ולא שימש ת"ח - ר' אלעזר אומר: הרי זה עם הארץ, ר' שמואל בר נחמני אמר: הרי זה בור, ר' ינאי אומר: ה"ז כותי, רב אחא בר יעקב אומר: הרי זה מגוש!

סוטה כא:

Importantly, the SAME discussion in the Gemara also flags the dangers of teaching Torah to men! This explains the continuation of R. Yehoshua's warning that a 'rasha arum' - a cunning and wicked man - destroys the world. This even includes a man who has learnt Chumash and Mishna but who has not learnt halacha properly from a Rav by serving and learning from them. Such a person is labeled an Am Ha'Aretz and worse. A little knowledge is a very dangerous thing!

• Teaching Torah to men is an obligatory mitzva, so we are required to try and do so. Only when we see that that the man is misapplying Torah knowledge do we desist. R. Eliezer appears to rule that, for women, since there is no obligation and since the dangers of misapplication are high, once should not engage in the process at all!

B] THE GREAT EXCEPTION: BRURIA

7. תנור ... מאימתי טהרתו? אמר ר' חלפתא איש כפר חנניא - אני שאלתי את שמעון בן חנניא ששאל את בנו של ר' חנניא בן תרדיון ואמר משיסיענו ממקומו, ובתו אומרת משיפשט את חלוקו. כשנאמרו דברים לפני ר' יהודה בן בבא אמר יפה אמרה בתו מבנו.

תוספתא מסכת כלים (בבא קמא) פרק ד הל' יז

Bruria - the daughter or R. Chananya ben Teradiyon and the wife of R. Meir - was a talmidat chacham in her own right. She is quoted in the halachic discussions of the Tannaim and the halacha is sometimes ruled according to her view.

8. רבי יוסי הגלילי הוה קא אזיל באורחא. אשכחה לברוריה. אמר לה: באיזו דרך נלך ללוד? אמרה ליה: גלילי שוטה! לא כך אמרו חכמים - אל תרבה שיחה עם האשה! היה לך לומר: באיזה ללוד? ברוריה אשכחתי לההוא תלמידא דהוה קא גריס בלחשה. בטשה ביה! אמרה ליה: לא כך כתוב (שמואל ב' כג:ה) עֲרִיכָה בְּכַל יוֹשְׁמָהּ - אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך משתמרת, ואם לאו - אינה משתמרת.

עירובין נג:

She was also a fearsome opponent in halachic discussion .....

9. רבי שמלאי אתא לקמיה דרבי יוחנן, אמר ליה: ניתני לי מר ספר יוחסין. אמר ליה: מהיכן את? אמר ליה: מלוד. והיכן מותבך? בנהרדעא. אמר ליה: אין נידונין לא ללודים ולא לנהרדעים, וכל שכן דאת מלוד ומותבך בנהרדעא. כפייה וארצי. אמר ליה: ניתנייה בשלשה ירחי. שקל קלא פתק ביה. אמר ליה: ומה ברוריה דביתהו דרבי מאיר, ברתייה דרבי חנניה בן תרדיון, דתניא תלת מאה שמעתתא ביומא [דסיתוא] משלש מאה רבוותא - ואפילו הכי לא יצתה ידי חובתה בתלת שנין, ואת אמרת בתלתא ירחי?!

פסחים סב:

..... and learnt Torah from hundreds of Rabbis at an incredible speed and intensity!

10. ברוריא דביתהו דר' מאיר ברתיא דר' חנינא בן תרדיון הואי, אמרה לו: זילא בי מלתא דיתבא אחתאי בקובה של זונות .... אתו חקקו לדמותיה דר' מאיר אפיתחא דרומי. אמרי: כל דחוי לפרצופא הדין לייתיה. יומא חדא חזויה, רהט אבתריה, רהט מקמייהו, על לבי זונות. איכא דאמרי: בשולי עובדי כוכבים חזא, טמש בהא ומתק בהא. איכא דאמרי: אתא אליהו אדמי להו כזונה, כרכתיה. אמרי: חס ושלום, אי ר' מאיר הוה לא הוה עביד הכי. קם ערק אתא לבבל. איכא דאמרי: מהאי מעשה, ואיכא דאמרי: ממעשה דברוריא.

עבודה זרה יח:

The family of Bruria suffered terribly at the hands of the Romans. Her father and brother were killed and her sister sold into slavery and prostitution. In the end, R. Meir himself was forced to flee from Eretz Yisrael, perhaps due to the 'story of Bruria', although the Gemara does not elaborate on what specific story that refers to.

11. ואיכא דאמרי משום מעשה דברוריא – שפעם אחת ליגלגה על שאמרו חכמים (קדושין פ:) נשים דעתן קלות הן עליהו. ואמר לה חיך סופך להודות לדצריהם וזכר לאחד מתלמידיו לנסותה לדבר עזירה. והפליג זה ימים רבים עד שנתרלית. וכשנודע לה חנקה עלמה² וערק רבי מאיר מחמת כסופא.

רש"י עבודה זרה:

Rashi brings an account of this 'story' which involved Bruria mocking the expression 'nashim da'atan kala' and R. Meir asking one of his students to tempt Bruria into infidelity to proof that women were susceptible to persuasion. This apparently lead to suicide and tragedy³!

C] WOMEN HAVE A 'LIGHT DA'AT' - WHAT COULD THAT MEAN?

12. מתני: לא יתייחד אדם עם שתי נשים, אבל אשה אחת מתייחדת עם שני אנשים. .... גמ'. מ"ט? תנא דבי אליהו: הואיל ונשים דעתן קלה עליהן.

קידושין פ:

Chazal use the expression 'nashim da'atan kala' in the context of yichud to explain that women are more likely to be persuaded to engage in an illicit relationship than men.

13. אזל הוא ובריה טשו בי מדרשא. כל יומא הוה מייתי להו דביתהו ריפתא וכוזא דמיא וכרכי. כי תקיף גזירתא, אמר ליה לבריה: נשים דעתן קלה עליהן, דילמא מצערי לה ומגליא לן.

שבת לג:

The expression is also used in the context of the flight of R. Shimon bar Yochai from the Romans and the concern that his wife may be more susceptible to torture and may reveal his location.

14. **ויבן ה' אלקים את הצלע.** מלמד שנתן הקב"ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש.

נדה מה:

Chazal understood that women have a more (or sooner) developed quality of Bina than do men.

15. **מלמד שנתן בינה יתירה באשה וכו'.** פי' דבר זה כי השכל היולאני נתן הש"י לאשה מלד שהאשה היא מוכנת לזה ביותר, כי האישי יש לו שכל וחכמה ביותר הוא השכל הנזדל. אזל שכל היולאני מוכנת האשה לקבל ביותר.

מהר"ל, חדושי אגדות נדה מה:

The Maharal understands that men have a better grasp of more abstract issues and women of more fundamental ideas.

- It is important to note that nowhere in Chazal is the concept 'nashim da'atan kala' used to suggest that women are less intelligent or less able to learn Torah.
- See however the Torah Temima's famous analysis, which we will be'H look at in Part 3.

2. Note that R. Nissim ben Ya'akov Gaon (10C Morocco) in his Chibur Yafe MeHayeshua quotes a tradition that Bruria herself moved to Bavel with R. Meir.

3. See *How Shall We Tell the Story of Beruriah's End?* Brenda Socachevsky Bacon, Nashim, Fall 5763/2002, No. 5, and *Bruria in the Bavli and in Rashi*, Naomi Cohen, Tradition 48:2-3 (2015). Rashi's account has no clear prior source and there is some doubt as to whether it was inserted in Rashi manuscripts by a later commentator.

D] WOMEN AND TALMUD TORAH - THE RISHONIM**D1] RAMBAM**

16. אשה שלמדה תורה יש לה שכר אבל אינו כשכר האיש, מפני שלא נצטוו, וכל העושה דבר שאינו מצווה עליו לעשותו אין שכרו כשכר המצווה שעשה אלא פחות ממנו. ואע"פ שיש לה שכר צו חכמים שלא ילמד אדם את בתו תורה, **מפני שרוב הנשים אין דעתם מכוונת להתלמד** אלא הן מוציאות דברי תורה לדברי הבאי לפי עניות דעתן. אמרו חכמים כל המלמד את בתו תורה כאילו למדה תפלות. במה דברים אמורים? בתורה שבעל פה אבל תורה שבכתב לא ילמד אותה לכתחלה ואם למדה אינו כמלמדה תפלות.

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה יג

The Rambam rules in the Mishne Torah⁴ like R' Eliezer and gives an explanation for this psak. He understands that most women will only partially understand learn the Torah that is taught to them since they will not be intellectually prepared for the material. This is particularly true of Gemara, which requires so much skilled background. As such, teaching women Gemara will lead to tiftut - meaning, in the Rambam's understanding, nonsense! Teaching women Written Torah - Tanach - will not lead to tiftut but is also, according the Rambam, inadvisable.

17. ועניי ארבעה פרקים אלו שבחמש מצות האלו הם שחכמים הראשונים קוראין אותו 'פרדס', כמו שאמרו ארבעה נכנסו לפרדס. ואף על פי שגדולי ישראל היו וחכמים גדולים היו לא כולם היה בהן כח לידע ולהשיג כל הדברים על בוריין. ואני אומר שאין ראוי לטייל בפרדס אלא מי שנתמלא כריסו לחם ובשר. ולחם ובשר הוא לידע האסור והמותר וכיוצא בהם משאר המצות. ואף על פי שדברים אלו דבר קטן קראו אותן חכמים - שהרי אמרו חכמים 'דבר גדול מעשה מרכבה ודבר קטן הוויות דאביי ורבא', אעפ"כ ראויין הן להקדימן. שהן מיישבין דעתו של אדם תחלה, ועוד שהם הטובה הגדולה שהשפיע הקדוש ברוך הוא ליישוב העולם הזה כדי לנחול חיי העולם הבא. ואפשר שידעם הכל קטן וגדול **איש ואשה** בעל לב רחב ובעל לב קצר.

רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ד הלכה יג

However, elsewhere, the Rambam rules that all Jews are capable of learning Talmud - men and women alike!

18. כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע עליו פורענות הרי זה עוסק שלא לשמה. וכל העוסק בה לא ליראה ולא לקבל שכר אלא מפני אהבת אדון כל הארץ שצוה בה הרי זה עוסק בה לשמה. ואמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה ואפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. לפיכך כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ אין מלמדין אותן אלא לעבוד מיראה וכדי לקבל שכר, עד שתברכה דעתן ויתחכמו חכמה יתירה מגלים להם רז זה מעט מעט ומרגילין אותן לענין זה בנחת עד שישגיחו וידעוהו ויעבדוהו מאהבה.

רמב"ם הלכות תשובה פרק י הלכה ה

In Hilchot Teshuva the Rambam stresses that learning Torah should ideally not be linked with the notion of reward, but should be 'lishma' - for the sake of love of God. Less advanced students should be introduced slowly to this concept, but with proper education and guidance, Rambam explains that all - he explicitly includes women - can be brought to a deep appreciation of Talmud Torah Lishma.

D2] THE ASHKENAZI MESORA - LEARNING TO KEEP MITZVOT

19. חייב אדם ללמוד לבנותיו המצות - כגון פסקי הלכות. ומה שאמרו שהמלמד לאשה תורה כאלו מלמדה תיפלות זהו עומק תלמוד וטעמי המצות וסודי התורה. אותן אין מלמדין לאשה ולקטן, אבל הלכות מצות ילמד לה. שאם לא תדע הלכות שבת איך תשמור שבת? וכן כל מצות כדי לעשות להזהר במצות.

ספר חסידים (מרגליות) סימן שיג

Sefer Chasidim of R. Yehuda HaChasid - 13C Germany - rules that the limitations on teaching women Torah relate to Talmud, deep analysis and mysticism. However, one is required to teach women halacha to the extent needed to enable them to engage in a committed halachic lifestyle.⁵

4. The somewhat unusual language used by the Rambam to express this halacha is *tzivu Chachamim* - the Rabbis instructed. He does not explicitly state that teaching women Gemara is 'assur' - prohibited, and some poskim, including R. Yehuda Henkin, understand that the Rambam's use of the expression *tzivu Chachamim* indicates a strong recommendation rather than an outright prohibition. The Rambam uses this expression in Mishne Torah in 24 places - Yesodei HaTorah 2:12, Deot 1:4, 2:3, 2:4, 3:1, 3:3, 5:10, 6:2, Talmud Torah 1:13, Berachot 6:19, Ishut 13:15, 14:4, 15:18, 15:19, 15:20, 20:1, Matnot Aniyim 10:17, 10:18, Sechenim 14:5, Nachalot 6:13, Sanhedrin 20:7, Melachim 10:12. Many of these examples support R. Henkin's thesis.

5. As we will see in Part 3, some contemporary poskim have applied this principle to the importance of teaching halacha to women on a level which is consistent with their general secular education. In today's world, where women are highly educated, this will require teaching halacha with no less sophistication than secular studies, which will involve detailed sources and analysis - including from Talmud and mefarshim.

20. **בן עזאי אומר חייב אדם וכו' - ירושלמי דבן עזאי דלא כר"א זן עזריה דדריש (הגיגה דף ג.) הקהל את העם האנשים והנשים והטף - אנשים צאו 'ללמוד' נשים 'לשמוע'. ונראה דפי' דמלוא לשמוע הנשים כדי שידעו לקיים מצוה ...**

תוספות סוטה כא:

Tosafot points out that Ben Azai's position is contradicted by the drash of R. Elazar ben Azaria concerning Hakhel - that the men were there to 'learn', but the women only to 'hear'.⁶

21. **כתב מהר"י מולין הא דנשים מברכות ברכת התורה אף על גב שאינן חייבות. ולא עוד אלא שארז"ל כל המלמד בתו תורה כאילו מלמדה תפלות! זהו בתורה שבעל פה אבל לא תורה שבכתב וכן כתב הרמב"ם. .... וכ"ש לדברי הסמ"ג שכתב שהנשים חייבות ללמוד הדינים השייכים להן עכ"ל.**

ספר האגור הלכות תפילה סימן ב

The Agur (15C Germany) quotes the Maharil (14C Germany) who points out that women DO make bircat haTorah, notwithstanding R. Eliezer's position on tiftut! He answers that the tiftut concern is not relevant to Written Torah, only Talmud. Also, women are required to learn the halachot for all mitzvot which they are obligated in (which means practically everything). This learning should be as thorough in all respects as that of men so as to enable the proper performance of mitzvot. However, this is arguably not part of the mitzva of limud haTorah per se but rather a preparation for the performance of the mitzva.⁷

22. **כתב הרמב"ם 'כאילו מלמדה תפלות' דווקא תורה שבעל פה ולא שבכתב, ודווקא המלמד לכתו. אבל היא שלמדה בעצמה יש לה שכר כאינה מצוה ועושה שהיא מכוונת לעו. ועוד הרי בהקדמת סמ"ק כתב שיש לכהן ללמוד מצוות הנוהגות בהן ויש לה שכר טובה ... דאחא לא קאי ר' אליעזר 'כאילו מלמדה תפלות' כרש"י ... משום דמתוך כך נכנס ערמומית בלבה ויודעת לעשות מעשה צדיקת ובלבנה ... וכל זה לא שייך אלא מתוך פלפול וסברות ...**

שו"ת מהר"ל החדשות סימן מה

*The Maharil restates that important distinction between Talmud, where there is a significant concern for tiftut, and Written Torah, where there is far less. He also makes the important distinction between proactively **teaching** women Talmud, where we do not know what the woman's attitude and ability will be, and woman **learning** Torah, which is permitted and where we see that her focus is positive.*

23. **.... ואי משום דידעו לקיים המצוות, אפשר שילמדו ע"פ הקבלה השרשים והכללות, וכשיסתפקו ישאלו למורה. כאשר אנו רואין בדורינו שבקראות הרבה צדיני מליחה והדחה וניקור והלכות נדה וכיוצא בזה, והכל ע"פ הקבלה מצחוץ. ....**

שו"ת מהר"ל סימן קצט

The Maharil also makes the point that even complex practical halachot did not in his times need to be taught from sources, but were passed mimetically from women to women. He points out the women of his time who were expert in the halachot of kashering, porging and taharat hamishpacha.

24. **.... וגם כתב עוד לנשים המצוות הנוהגות להם, עשה ולא, ותועיל לכהן הקריאה והדקדוק בהן כאשר יועיל עסק התלמוד לאנשים.**

ספר מצוות קטן הקדמה

The Semak appears to disagree on this last point and understands that complex halacha can be learnt by women from texts, as it is by men!

25. **אמנם יותר נראה לי שמעלמם עשו שהרי צרוריה הוכיחה סופה על תחילתה! שלא סמכה על דברי חכמים שאמרו נשים דעתן קלות. ראש לחכמים אמר 'אני ארצה ולא אסור ולא אטה כו', והכי נמי סמכה על דקתה שלא תעבור על ידי הלמוד.**

שו"ת מהר"ל סימן קצט

The Maharil also strikes a note of caution. On the case of Bruria, after suggesting that her teachers may have ruled like Ben Azai and not R. Eliezer, he prefers the explanation that Bruria was largely self-taught and, consequently, over-confident. Such is the temptation of highly intelligent people - even Shlomo HaMelech.

6. One of the underlying questions in this sugya is why the Rambam and later poskim rule like R. Eliezer over Ben Azai, which is against the general principals of psak - see the Chida below. It is therefore important to note that R. Eliezer's position on women and tiftut is supported in the Mishna by R. Yehoshua (who is often his opponent in the Beit Midrash!) So too, Ben Azai's position is contradicted by other statements of Chazal.

7. The Beit HaLevi in 19C Europe developed a 'Brisker' approach to the issue, splitting the obligation of Talmud Torah into two - a functional one to enable fulfillment of halachic obligations - which women are obligated to, and an intellectual one of learning Torah 'lishma' - which women are exempted from. (See Shu"t Beit HaLevi, Intro and 1:6).

D3] TUR

26. כ' הרמב"ם ז"ל אשה שלמדה תורה יש לה שכן, אבל לא כשכר האיש מפני שאינה מצווה ועושה, וכל העושה דבר שאינו מצווה עליו אין שכרו כשכר המצווה ועושה. ואף על פי שיש לה שכר צו חכמים שלא ילמד אדם את בתו תורה מפני שרוב נשים אין דעתם מכוונת להתלמד ומוציאין דברי תורה לדברי הבאי לפי עניות דעתם. אמרו חכמים כל המלמד לבתו תורה כאילו מלמדה תפלות. בד"א בתורה שבכתב אבל בתורה שבע"פ לא ילמד אותה בתחילה ואם מלמדה אינו כמלמדה תפלות (פ"ד מהל' ת"ת להרמב"ם). אין מלמדין דברי תורה אלא לתלמיד הגון נאה במעשיו או לתם. אבל היה הולך בדרך לא טובה מחזירין אותו למוטב ומנהיגין אותו בדרך ישרה ובודקין אותו ואח"כ מכניסים אותו לבית המדרש ומלמדים אותו. אמרו חכמים כל השונה לתלמיד שאינו הגון כאילו זורק אבן למרקוליס.

טור יורה דעה הלכות תלמוד תורה סימן רמו

The Tur rules, like the Rambam, according to R. Eliezer. Ideally, NO Torah - Written or Oral - should be taught to women since they will misunderstand it. Teaching women Talmud carries the additional danger of tiflut! However, the Tur rules in the same siman that one may also not teach a MAN Torah where once sees that he is misusing it. Thus the dangers of teaching Torah are also present also for men, but since we, and they, have an obligation to teach/learn, we must try to do so unless it is clear that this will be counterproductive.

E] WOMEN AND TALMUD TORAH - SHULCHAN ARUCH AND EARLY ACHARONIM

27. אשה שלמדה תורה יש לה שכן, אבל לא כשכר האיש, מפני שאינה מצווה ועושה. ואע"פ שיש לה שכר, צו חז"ל שלא ילמד אדם את בתו תורה, מפני שרוב הנשים אין דעתן מכוונת להתלמד, ומוציאות דברי תורה לדברי הבאי לפי עניות דעתן. אמרו חכמים: כל המלמד את בתו תורה, כאילו מלמדה תפלות (פי' דבר עצירה). בד"א בתורה שבע"פ, אבל תורה שבכתב לא ילמד אותה לכתחלה, ואם מלמדה אינו כמלמדה תפלות. הגה: ומ"מ חייבת האשה ללמוד דינים השייכים לאשה. ואשה אינה חייבת ללמד את בנה תורה, ומ"מ אם עוזרת לבנה או לבתולה שיעסקו בתורה, חולקת שכן צהדייכו.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות תלמוד תורה סימן רמו סעיף ו

The Shulchan Aruch rules like the Rambam and the Tur. The Rema adds the psak of the Ashkenazi Rishonim that women must be taught practical halacha, and also quotes Chazal that women can share in the zechut of Talmud Torah through their mesirut nefesh in sending their husbands and sons to learn.

28. (ד) אבל תורה שבכתב. .... דמלינו צפרשת המלך הקהל את העם האנשים והנשים, והמלך היה לומד ספר משנה תורה. ויש להקשות אם כן אפי' לכתחלה שרי כמו התם. נראה לי דהתם לא דרש המלך כי אם פשוטי הדברים וזה באמת מותר אף לדין לכתחלה, כמו שהוא המנהג בכל יום. מה שאין כן בלימוד פירוש דברי תורה דרך התחכמות והצננה אסור לכתחלה. וזה מוצן בלשון התלמוד אנשים ללמוד והנשים לשמוע - דהיינו שהנשים לא ישימו לב רק בפשוטי הדברים לשמוע אותן אבל לא בחלק הלימוד כמו שזכרנו כן נראה לי.

ט"ז יורה דעה סימן רמו ס"ק ד

The Taz raises the question of Hakhel - why were the women there if it is inappropriate to teach them even Written Torah? He answers that, even with Written Torah, the prohibition is to teach them understanding through deep analysis. But the basic pshat is permitted to teach in all cases.

29. כתב הרמב"ם סוף פ"א מתלמוד תורה אשה שלמדה תורה יש לה שכן. .... אבל תורה שבכתב לא ילמד אותה לכתחילה ואם למדה אינו כמלמדה תפלות. וכתב מרן זכס"פ משנה פלוגתא דבן עזאי ור' אליעזר ופסק כרבי אליעזר. וק"ק - דאין הלכה כרבי אליעזר דשמותי הוא, וקפסיק ותני דאין הלכה כרבי אליעזר אפילו לנגד תלמידו. ותו דאמרו צעירובין (דף ק"ג) דצוריא צטשה צהבוא תלמידא ודרשה פסוק וצפסחים (דף ק"ג). אמרו דצוריא גמרא תלת מאה שמעתא ציומא דסיתורא מתלת מאה רצוותא. ואם הלכה כרבי אליעזר איך רבי חנינא בן תרדיון אביה ותלת מאה רצוותא מלמדיה? עברו יחדיו והיו מלמדין אותה תורה שצטעל פה! והיה מקום לומר דחדא מתרלא חצירתה דכתחילה סברי דאין הלכה כרבי אליעזר והיו מלמדין תורה שצטעל פה לבנות ואתיא מכללא צוריא. אמנם ממה שאירע לצוריא פ"ק דע"ז הסכימו דהלכה כר' אליעזר. ואולם אין צד כדי שציעה. דמי הגיד להרמב"ם ז"ל ודילמא אין הלכה כר' אליעזר כדאמרן בעלמא וממה שאירע פעם אחת לצוריא אין לנו לגזור מדעתנו ולקבוע הלכה כל שלא מלינו זה צרז"ל. ותו הכי חילוקי מתורה שבכתב לתורה שבע"פ מהיכא גמר להו הרמב"ם? ותו תורה שבכתב לכתחילה אמאי לא? ונראה דסבר הרמב"ם דרבי יהושע דתנן דאמר רולא אשה צקצ ותפלות סבר דאפילו תורה שבכתב. אך רבי אליעזר דאמר מלמדה תפלות לא אמר אלא על תורה שצטעל פה. .... ולכן פירש הרמב"ם דפירוש דברי תפלות היינו שאינה מכוונת ללמוד אלא מויליא דברי תורה לדברי הבאי. וצוריא שהכירו זה שהיתה כונתה ללמוד בכל לבה וגדל שכלה לכך למדוה.

שו"ת טוב עין סימן ד

The Chida (Europe/N Africa 18C) questions the psak of the Rambam: (i) the halacha is not normally like R. Eliezer and (ii) how could Bruria have been taught so much Torah if the halacha prohibited this? His answer is to read this issue as a practical warning and not an outright halachic prohibition. Thus if a talmida is suitable and dedicated (as in the case of Bruria) there is no halachic problem. This has obvious implications for our modern society in which women are highly educated.

30. מפני שרוב נשים אין דעתן מכוונת. אבל אם למדה לעצמה אנו רואין שינאה מהרוב ולכך כתב לעיל שיש לה שכר ורלונו לומר אם למדה תורה על מכוונה שאינה מוילאה לדברי הצא"ן. אבל האז אינו רשאי ללמדה דדילמא תוליא דצריה לדברי הצא"ן כי הוא אינו יודע מה שצ"ל ...

פרישה על טור י"ד רמז

The Prisha (17C), commenting on the Tur, explains that where a woman shows that she is intellectually capable and motivated, it is correct to teach her and she receives great reward! The concern of 'tiflut' applies only to the indiscriminate teaching of women. The Rambam was careful to say that rov, 'most', women were not intellectually suited for deep analytical Talmudic learning. However, once a woman has shown that she IS capable, she no longer forms part of that majority.

31. ... הרבנית מרת מרים ... תפסה ישיבה כמה ימים ושנים. וישבה באוהל וילון לפנייה ואמרה הלכה לפני בחורים מופלגים. כך קבלתי מאבותי בכתב ובע"פ עכ"ל א"מ זקני מהור"ר יוחנן לוריא הנ"ל.

שו"ת מהרש"ל סימן כט

The Maharshal (16C Poland) quotes a tradition that he received from his father, that Rabbanit Miriam ran a yeshiva for many years and taught halacha (from behind a curtain) to the top shiur of boys!

F] WOMEN AND TALMUD TORAH - THE 20TH CENTURY SHIFT

32. ומעולם לא נהגנו ללמדן מתוך הספר ולא שמענו המנהג. אלא הדינים הידועים מלמדת כל אשה לבתה וכלתה וזה מקרוב שנדפסו דיני נשים בלשון לע"ז וביכולתן לקרות מהם. ונשים שלנו זריות דבכל דבר ספק שואלות ואינן מעמידות על דעתן אפילו בדבר קטן שבקטנות.

ערוך השולחן יורה דעה הלכות תלמוד תורה סימן רמו סעיף יט

In the 19C most women were not taught Torah and were often illiterate. The Aruch Hashulchan (late 19C) states that the custom was that women would never be taught from a book, but could read summaries of halacha in the vernacular.

33. המלמד את בתו תורה .... ונראה דכל זה דוקא בזמנים שלפנינו, שכל אחד היה דר במקום אבותיו וקבלת אבותיו היתה חזקה מאוד אצל כל אחד ואחד להתנהג בדרך שהלכו אבותיו, וכמאמר הפסוק שאל אביך ויגדך. בזה היינו יכולים לומר שלא תלמוד תורה ותסמוך בהנהגת אבותינו הישרים. אבל כעת בעו"ה שקבלת האבות נתרופפת מאד וגם מצוי שאינו דר במקום אבותיו כלל, ובפרט אותן שמרגילין עצמן ללמוד כתב ולשון עמים - בודאי מצוה רבה ללמדן חומש וגם נביאים וכתובים ומוסרי חז"ל, כגון מסכתא אבות וספר מנורת המאור וכדומה, כדי שיתאמת אצלן ענין אמונתנו הקדושה. דאל"ה עלול שיסורו מדרך ד' ויעברו על כל יסודי הדת ח"ו.

חפץ חיים - ליקוטי הל' סוטה כא.

In contrast, the Chafetz Chaim (19/20C) makes the point that, by his time, women were exposed to secular education and must therefore be exposed to proper Torah education - hence his backing for the early Beit Ya'akov movement.

34. אין בכוחם של לימודי חול לכבות את להט הנשמה היהודית, אשר רק לימוד התורה מסוגל להשביעה. לימודי החול הם לנשמה כזהב לגוף. כלום יכול הזהב להשביע את רעבון הגוף? לעולם לא! .... נפש יהודית לא תשבע מלימודי חול. רק לימודי קודש ישביעו את רעבונה, כי רק בוראה יכול לדעת במה היא ניזונה. אני מסופקת מאד אם איזושהי סטודנטית מאושרת לפעמים במידה כזאת, כפי שאני מאושרת בשעה שאני קוראת בספרי הקודש שלנו.

שרה שנירר - אם בישראל, תל אביב: נצח, תשט"ו, עמ' 39-40

Sarah Schneirer held very firmly that the Jewish soul of educated women in her times would NOT be satisfied with advanced secular learning alone.

35. כל מי שנגעה יראת ד' בלבבו המצוה ליתן את בתו ללמוד בבית זה. וכל החששות והפקפוקים מאיסור ללמד את בתו תורה אין שום מיחוש לזה בימינו אלה.

רב ישראל מאיר הכהן, אגרת, כ"ג שבט תרצ"ג (1933)

The Chafetz Chaim later ruled in support of the Beit Ya'akov movement and advised that people sending their daughters to those schools should not be concerned at the possible prohibition of teaching Torah to women.

36. .... אבל לא כימים הראשונים הימים האחרונים. בימים הראשונים התנהגו בתי ישראל ע"פ השלחן ערוך. ואפשר היה ללמוד בהם את כל התורה מהנסיון, וממילא לא היה צורך ללמד את בנות ישראל תורה מן הספר. אבל עתה בעוה"ד א"א כבר ללמוד את התורה בבתי ישראל ..... וכל מי שאינו מלמד את בתו דעת ה' ותוכן יהודי מקורי, שישמשו כתריס בפני השפעת הרחוב, הרי הוא מלמדה ממילא את אותה התפלות הממלאה עתה את חיי הרחוב!

ש"ת מזנאים למשפט - ס' מ"ב

In a spectacular reversal of the original statement of R. Eliezer, R. Zalman Sorotskin ruled that, due to the pervasive influence of the secular world and its values, anyone who did NOT teach his daughter Torah, was effectively teaching her tiflut!

- In Part 3 we will be'H conclude the discussion of women and Talmud Torah by looking at the voices of contemporary poskim over the last 50 years. We will also review women's learning opportunities provided by different communities today.